

Gdański Uniwersytet Medyczny

Anna Ptach

ZNAJOMOŚĆ MEDYCyny ARABSKIEJ W GDAŃSKU
W XIV/XV – XVII WIEKU NA PRZYKŁADZIE AWICENNY

The knowledge of Arabic medicine in Gdańsk between the
15th and 17th century on the example of Avicenna

Rozprawa doktorska

Promotor

Prof. nadzw. dr hab. n.med. Jacek Zieliński

Klinika Chirurgii Onkologicznej

Gdańsk 2015

STRESZCZENIE

Znajomość medycyny Awicenny w Gdańsku jest ściśle związana z historią miasta, poziomem medycyny w grodzie nadmotławskim oraz recepcją Awicenny na Zachodzie Europy. O medycynie gdańskiej, w szerokim pojęciu tego słowa można mówić dopiero od połowy XV wieku. Po usunięciu krzyżaków z Gdańska (luty 1454) i poddaniu się władzy króla polskiego miasto otrzymało szereg przywilejów, w tym dotyczących tworzenia własnego prawa. W wilkierzu, czyli pierwszym akcie prawnym, wydanym jeszcze w 1454 roku znalazły się zapisy dotyczące warunków prowadzenia praktyki lekarskiej, co na Zachodzie było normą już w XIII wieku. Drugą ważną decyzją władz miejskich było powołanie w tymże 1454 roku cechu chirurgów, drugim po Hamburgu w Europie.

Przywileje nadane przez króla stały się podstawą rozwoju gospodarczego i społecznego miasta, które nie mogło się obyć bez urzędników miejskich, nauczycieli szkół parafialnych lekarzy i prawników. Zanim wytworzyła się rodzima elita intelektualna Gdańsk ściągał ludzi wykształconych spoza granic ziem polskich. Przybysze rekrutowali się przede wszystkim z krajów niemieckich, które były naturalnym kierunkiem migracji. Gdańsk jako członek Hanzy brał udział w zjazdach miast członkowskich, kupcy niemieccy, szczególnie z miast portowych niejednokrotnie wybierali to miasto na swoją siedzibę, gdańszczanie studiowali na uniwersytetach zagranicznych, od początku XVI wieku przeważnie niemieckich (Lipsk, Wittenberga). O pierwszych lekarzach praktykujących w Gdańsku niewiele wiadomo, niemniej studiując medycynę musieli wybierać uczelnię, gdzie taki kierunek był utworzony. Najczęściej była to Padwa, gdzie, co warto podać studiował medycynę najwybitniejszy w historii astronom – Mikołaj Kopernik.

Wiek XV to czasy wprowadzenia nauk Awicenny do programów studiów medycznych wszystkich uniwersytetów. Zatem absolwenci jakiegokolwiek szkoły wyższej musieli zapoznać się z jego poglądami na medycynę i jego sztuką medyczną. Pośrednim dowodem na stosowanie *ars medica* Awicenny w Gdańsku, największego wówczas autorytetu medycznego, są rękopiśmienne *awiceniania*. Nie było wśród nich *Kanonu medycyny*,

kopiowanego w skryptoriach uniwersyteckich dla tamtejszych bibliotek i profesorów medycyny. Znajdujące się w Gdańsku *awiceniana* miały charakter kompendiów dla lekarzy-praktyków.

Wynalazek druku zwiększył podaż dzieł medycznych, które stały się dostępne dla szerszego grona lekarzy. Dotyczyło to także medyków gdańskich. W zbiorach Biblioteki Gdańskiej znajduje się pokaźna liczba dzieł medycznych w tym dzieł Awicenny. Ich obecność dowodzi, że medycyna tutejsza w XVI – XVII wieku nadal opierała się na naukach Awicenny, wzbogaconych o komentarze i uzupełnienia ówczesnych autorytetów medycznych.

Dzieła Awicenny docierały do Gdańska przede wszystkim z oficyn drukarskich Wenecji, ale także z Bazylei najbardziej liczącego się w XVI stuleciu ośrodka kształcenia medycznego czy Lyonu.

Można zatem stwierdzić, że droga medycyny Awicenny na Zachód przekroczyła granicę Europy środkowej i nie tylko Kraków i Gdańsk były jej odbiorcami, o czym świadczy kodeks z *awicenianami* spisany na Warmii.

W dziedzinie medycyny Gdańsk nie ustępował miastom europejskim także w zakresie systemu opieki medycznej. Jest to zasługa polityki zdrowotnej prowadzonej przez władze miasta, tym większa, że średniowieczny Gdańsk nie posiadał centrum medycznego, w przeciwieństwie do miast europejskich, gdzie z takich centrów rozwinęły się szkoły medyczne i uniwersytety z fakultetami medycznymi.

SUMMARY

The knowledge of Avicenna's medicine in Gdańsk is closely connected with the history of the city, the level of medicine here and the reception of Avicenna in Western Europe. Gdańsk medicine is widely mentioned in the middle of the 15th century. After the removal of the Teutonic Knights from Gdańsk (February 1454) and submission to the power of the Polish King Casimir IV Jagiellonian the city was granted a number of privileges, including the privilege to make its own law. In Gdańsk Law, which is the first legal act issued in 1454, there were records concerning the conditions of conducting medical practice which had been a norm in the West since the 13th century. The second important decision of municipal authorities was to appoint the corporation of surgeons in 1454, which was second after Hamburg in Europe.

The privileges granted by the king became the basis of the economic and social development of the city which could not manage without the municipal clerks, teachers of parish schools, doctors and lawyers. Before native intellectual elite was formed, Gdańsk had attracted educated people from abroad. The newcomers arrived from German countries which were a natural migration destination. Gdańsk, as a member of Hanseatic League, participated in the conventions of member cities and German merchants especially from port cities often chose the city as their seat, Gdańsk citizens studied at foreign universities, since the 16th century mainly at German universities (Leipzig, Wittenberg). There is little information on the first doctors practising in Gdańsk, however while studying medicine they had to choose the university where this faculty was available. It was often Padua, where the most eminent astronomer Nicolaus Copernicus studied medicine.

It was in the 15th century when Avicenna's learning was introduced into the curricula of medical studies of all universities. Therefore, the graduates of a university had to get acquainted with his views on medicine and his art of medicine. Manuscriptal awiceniana are an indirect proof of applying Avicenna's *ars medica* in Gdańsk. They did not include *Canon of Medicine* which was copied in the university course books for local libraries and professors of medicine. Manuscriptal awiceniana were of compendium character for doctors-practitioners. The invention of print increased the supply of medical works which became more available for a wider circle of doctors. It also concerned Gdańsk physicians. In the collections of Gdańsk Library there is an impressive number of medical works, including the

works of Avicenna. Their presence proves that local medicine in the 16th and the 17th century was still based on the learning of Avicenna, enriched with commentaries and supplements of contemporary medical authorities.

The works of Avicenna reached Gdańsk from the printing houses in Venice but also in Basel which was the major centre of medical education in the 16th century or Lyon.

Therefore, it can be stated that the route of Avicenna's medicine to the West crossed the borders of Central Europe and not only Cracow and Gdańsk were its recipients which is proved by the code of Avicenna's manuscript written down in Warmia.

In the field of medicine (and also in the system of medical care) Gdańsk equalled to other European cities. It was owing to the health policy conducted by the municipal authorities especially when considering that Gdańsk did not have a medical centre unlike other European cities where such centres developed into medical schools and universities with medical faculties.